

У 1997 році я ставив у Токіо оперу «Чюшінгура». Композитор Шігеакі Саегуса довго вмовляв мене стати режисером його опери. «Чюшінгура» — найбільш японська історія з усіх японських історій: одного феодала ображають на церемонії і провокують його схопитися за меч. Через це він змушений учинити сепуку — ритуальне самогубство. Уже за два роки сорок сім його послідовників помстилися за нього. Посеред ночі вони напали на вельможу, який несправедливо образив їхнього вчителя. Вони вбили його, знаючи, що за цей учинок їм також доведеться загинути. І всі як один у той же день наклали на себе руки.

Шігеакі Саегуса — шанований у Японії композитор. На момент постановки в нього вже було своє телешоу, і багато хто знав про нашу

співпрацю. Яюсь за вечерю за довгим столом зібралось кілька людей із робочої групи. Саегу-са долучився пізніше й був надзвичайно схвилюваним. «Герцог-сан, — звернувся він до мене, — імператор запрошує тебе на приватну аудієнцію, якщо перед прем'єрою в тебе буде не надто багато роботи». «Та заради Бога, — відповів я, — навіть не уявляю, про що мені говорити з імператором. Ми хіба що обмінємося формальними репліками». Й одразу відчув, як моя дружина Лена міцно стисла мою руку. Та було вже пізно: я відмовив імператору.

Це була помилка. Така жахлива й безглузда, що й сьогодні я волів би провалитися крізь землю. Усі, хто сидів за столом, заціпеніли. Здавалося, ніхто й не дихав. Усі опустили очі й намагалися не дивитися на мене. Запала довга холонда тиша, наче вся Японія затамувала подих. Тишу обірвав чийсь голос: «Якщо не з імператором, то з ким ви хочете зустрітися в цій країні?». Не вагаючись я відповів: «З Онодою, звісно».

З Онодою? З Онодою?

«Так, — сказав я, — з Хіро Онодою». За тиждень ми зустрілися.

Лубанг, стежка в джунглях

20 лютого 1974 року

Ніч марила, й уже після пробудження, удень, пейзаж був нерухомим тріскучим сном, який не хоче зникати, мигаючи, як погано під'єднані неонові трубки, немов від ознобу. Із самого ранку джунглі гойдалися в ритуальних муках електричного екстазу. Спускався дощ. Гроза була так далеко, що звуки грому не долітали. Це був просто сон. Усього-на-всього сон. Широка стежка, обабіч якої — густий підлісок. Під ногами шелестить опале листя. З дерев скрапує вода. Джунглі покірно замирають, чекаючи, аж поки не скінчиться врочиста меса дощу.

А потім ця okazія. Я ніби бачу її на власні очі: далекий гомін, радісні крики стають дедалі ближчими. З нечіткого туману джунглів вириває постать. Молодий філіппінець поспіхом

спускається звивистою стежкою, кумедно тримаючи у правій руці над головою те, що раніше було парасолькою, а тепер — каркасом із дротами та драною тканиною. У його лівій руці — ніж боло. За ним слідує жінка з немовлям на руках, за нею — іще кілька селян. Чому вони були такими схвильованими й радісними, ніхто не знав. Вони поспішили собі далі, і все залишилося таким, як і було. Ті самі краплі з дерев, та сама тиха стежка.

Стежка як стежка. Аж раптом праворуч, прямо переді мною, заворушилося листя на землі. Що це? На якусь мить замираю і бачу, як купа листя перетворюється на силует чоловіка. Може, це якийсь дух? Той, на кого я увесь час дивився, але не бачив, хоч він і був перед самим моїм носом, виявився японським солдатом, Хіро Онодою. Він так добре замаскувався, що навіть, якби я знав, де він стоїть, то однаково його не розгледів би. Спочатку він згріб руками мокре листя зі своїх ніг, потім зелене гілля, яким обвішався із голови до п'ят. Він потягнувся по рушницю, яку, як і свій рюкзак, надійно замаскував у заростях. Переді мною

стояв дужий чоловік, який розміняв уже шостий десяток. Він рухався надзвичайно обережно. Лахміття на ньому колись було військовою формою. Приклад гвинтівки він обмотав корою. Солдат спочатку вслухався, а потім беззвучно зник у напрямку, в якому побігли селяни. Перед моїми очима залишилася тільки глиниста стежка, але вже інша: точніше та сама, але сповнена таємниць. Здавалося, мені це наснилося.

Трохи далі стежка ширшала. Дощ вщухав. Онода, не втрачаючи пильності, спочатку розглядав сліди на стежці, а потім роззірнувся навкруги. Він прислухався до безжурного співу птахів, які ніби запевняли його, що небезпека — усього лише слово, містичний і невловний стан краєвиду, що відкривається перед очима. Онода вслухався в дзижчання комах. Комахи дзижчали розмірено. Ми з Онодою зрозуміли, що комахи не сполохані, і ніщо в їхньому дзижчанні не видає наближення небезпеки. Десь далеко дзюрчав струмок, якого ми не бачили, але я, як і Онода, почав розуміти звуки природи.

Лубанг, притока Вакаяма

21 лютого 1974 року

Гілля джунглів ховає вузьку річку. Під кришталевою водою видніється гладеньке каміння. Ліворуч — там, де починаються покриті пишною зеленню пагорби, — у річку впадає струмок. Нижче за течією стає просторіше. Бамбук, пальми, високий очерет. Де зустрічаються обидва потоки, тягнеться низинний піщаний берег. Онода йде по піску спиною вперед, залишаючи сліди, які поведуть імовірних переслідувачів у хибному напрямку. Очерет погойдується. Крізь нього Онода бачить невеликий японський прапор. Чоловік обережно підносить до очей свій бінокль, зношений роками користування в джунглях. Чи можна цю річ іще називати біноклем? Адже лінзи давно міг зіпсувати грибок. А чи можна взагалі уявити Оноду без

бінокля? Пообідній вітер розвіває прапор. Стяг іще зовсім новий, бо ж добре видно лінії згину.

Біля прапора стоїть новісінький намет. Такі із собою беруть туристи. Онода поволі випрямляється і бачить юнака, який сидить навпочіпки й намагається розпалити примус. Більше нікого не видно. Біля входу в намет лежить водонепроникний рюкзак. Хлопець бере рюкзак і прикриває примус від вітру. У цей момент стає видно його обличчя — це Норіо Судзукі.

Тієї ж миті Онода вистрибує зі свого сховку. Шокований Судзукі випростовується і бачить скеровану на нього гвинтівку. На якусь мить він втрачає мову.

— Я японець... Я японець.

— На коліна, — наказує Онода. Судзукі повільно опускається на коліна.

— Зніміть взуття. Відкиньте його якомога далі.

Судзукі не перечить і, ледве стримуючи тремтіння, розв'язує шнурки.

— Я беззбройний. У мене лише кухонний ніж.

Онода майже не зважає на ніж, який лежить на землі. І Судзукі обережно відсовує його якнайдалі від себе.